Łysakówek dawniej Wola Łysakowska

Autor: Szczepan Komoński
wtorek, 23 października 2007

W północno - zachodniej części dawnego powiatu mieleckiego, w widłach Brnika i potoku Łukawiec leży wieś Łysakówek. Obszar wsi jest płaską równiną rozciągającą się na wysokości 155,8 - 159,2 m n.p.m., gdzie różnica wysokości względnych nie przekracza 4 m. Nieznaczne wzniesienia spotyka się w środkowej części wsi oraz na południowych jej krańcach. Zabudowania wiejskie usytuowane są przy drodze prowadzącej z Łysakowa do Glin Wielkich oraz przy drodze od centrum wsi do Sadkowej Góry. W skład wsi wchodzą tylko trzy przysiółki: Kolonia, Milerówka i Stawy.

Wschodnią granicę wsi wyznacza potok Łukawiec, za którym leży Gizowa – część Borowej. Na południu pola uprawne oddzielają wioskę od Łysakowa, a na zachodzie od Górek. Północna granica wsi również biegnie przez pola uprawne, za którymi ciągnie się wieś Gliny Wielkie. Nazwa wsi zaliczana jest do grup nazw dzierżawnych. Nazwy te oznaczają miejscowość będącą własnością człowieka, od imienia którego urobiono nazwę. Nazwę wsi wyprowadza się od nazwy osobowej Łysakovic. Zdrobniała forma wsi oznacza położenie osady na podstawie nazwy miejscowości, w pobliżu której ją położono lub wskazuje na miejscowość, z której pochodzi osadnik czy osadnicy. Obecnie wieś wchodzi w skład gminy Borowa, należy do parafii czermińskiej, a rejonem pocztowym objęta została przez Górki. Obszar wsi wynosi 3,74 km.

Początki osadnictwa w Łysakówku sięgają czasów wczesnego średniowiecza, tj. okresu od VI od połowy XIII wieku. Według archeologów istnieje we wsi tzw. „grodzisko domniemane”, lecz nie zostały przeprowadzone badania. Bliższe rozpoznanie tego stanowiska archeologicznego wydaje się celowe dla poszerzenia wiadomości historycznych tej osady.

Pierwsza wzmianka historyczna dotycząca wsi pochodzi z „Liber beneficjorum” Jana Długosza z lat 1470 – 1480, gdzie wymieniona została pod nazwą Wola Łysakowska. Według tego dokumentu wieś wchodziła w skład parafii Czermin i należała do Łysakowskich. Były w niej łany kmiece, karczmy z rolą, z których pobierano dziesięcinę dla biskupstwa krakowskiego. Znajdowała się również posiadłość wojskowa, bliżej przez Długosza nieokreślona, z której pobierano dziesięcinę dla kościoła czermińskiego.
Od czasów Długosza do XVII wieku wieś występowała zawsze pod nazwą Wola Łysakowska. Obecna nazwa pochodzi z 1674 roku.
Pierwszymi właścicielami Łysakówka była rodzina Łyszkowskich h. Leliwa, których Długosz wymienia tylko z nazwiska. Nazwisko swe wywodzili od wsi Łysaków, który należał do powiatu plizeńskiego. W XV wieku Łysakowscy przenieśli się wraz z Tarnowskimi na Ruś Halicką, uzyskali lenna w dobrach jarosławskich i doszli tam do znacznego majątku.

Z roku 1572 pochodzi wiadomość, iż wieś wchodziła w skład klucza rzemieńskiego, należącego do Stanisława Tarnowskiego h. Leliwa. Po jego śmierci dobra zostały podzielone, a Łysakówek wraz z innymi wioskami przeszedł w ręce Jana Tarnowskiego.

Na przełomie XVI i XVII wieku właścicielami wsi byli Ligęzowie h. Półkozic. W 1581 roku właścicielem wsi był Sebastian Ligęza podstoli sandomierski, którego żoną była Barbara Trojanowska. Zmarł w 1618 roku zostawiając dwóch synów Stanisława i Marcina, ożenionego z Zofią Mielecką.

W Łysakówku zostały odkryte szańce, które zaliczane są do zabytków sztuki militarnej typu bastionowego, jaki rozwinął sie w budownictwie wojskowym w początku XVII wieku. Szańce te reprezentują typ polowych umocnień ziemnych, usypanych w podmokłym wówczas terenie, w miejscu czasowego postoju wojsk, jako obronę przed niespodziewanym atakiem wroga. O lokalizacji szańców zadecydowały odpowiednie warunki terenowe, jakie stwarzał wijący się w licznych zakolach i nawadniający znaczne obszary potok Brnik, którego wody wykorzystywano do nawodnienia fos. Nie ulega wątpliwości, że przy ówczesnej sztuce oblężniczej mogły powstrzymywać znaczny oddział wroga i przeciwstawić się oblężeniu, stanowiąc jednocześnie bazę wypadową. Brak informacji o stałym punkcie obronnym nasuwa wniosek, iż szańce dawały czasowe schronienie któremuś z oddziałów wojskowych. Miejscowa tradycja powstania umocnień wiąże się z czasami najazdu szwedzkiego. Obecnie trudno jest ustalić z całą pewnością czy zostały usypane przez oddział wojsk polskich czy szwedzkich.

Od najdawniejszych czasów Łysakówek nie odgrywał większej roli wśród okolicznych wiosek. Był osadą małą, wchodzącą w skład dóbr łysakowskich. Po dokonaniu zaboru w 1772 roku, wieś weszła w skład cyrkułu tarnowskiego, terenu zagarniętego przez Austrię. Dokonany w 1808 roku „Spis wojskowy ludności z Galicji” podaje, że Łysakówek liczył 19 domów, w których mieszkało 127 osób. Porównując te dane z liczbą mieszkańców okolicznych wiosek, stwierdzić należy, iż wieś była najmniejszą osadą, co w pewnym stopniu tłumaczy przyjętą od XVII wieku zdrobniałą nazwę wsi.

W grudniu 1849 roku wielka powódź spowodowana wylewem Wisły dosięgła Łysakówek. Woda dokonała ogromnych zniszczeń. Wezbrane wody zniszczyły zgromadzone zasoby żywności, zniszczeniu uległy zapasy ziemniaków chowane w dołach lub piwnicach, a zamoknięte zboże wkrótce przemarzło. Poważne szkody nastąpiły w hodowli, gdyż potopiło się bydło, a to które zostało było przemarznięte. Ludzie cierpieli głód i pomór był większy, gdyż ozime ich zasiewy zostały zniszczone. Pomoc mieszkańcom okazały sąsiednie wioski, których nie dosięgły nieszczęścia podczas tej okropnej zimy.

W drugiej połowie XIX wieku obszary dworskie,znajdujące się w Łysakówku, były w rękach Potockich. Majątek ten, należący do Artura hr. Potockiego, obejmował 237 mórg roli, 25 mr. łąk i ogrodów i 9 mr. pastwisk.W rękach chłopskich było 287 mórg roli, 28 mr. łąk i ogrodów i 38 mr. pastwisk. Wieś zamieszkiwało 316 osób, z czego 260 było wyznania rzymsko – katolickiego.

W 1893 roku hr. Artur Potocki ufundował instytucję charytatywną, obejmującą zasięgiem swe działania, również ubogich mieszkańców Łysakówka. Podstawą finansową działalności fundacji stanowiły procenty od kapitału ulokowanego w Banku Gospodarstwa Krajowego we Lwowie, przeznaczone na zapomogi oraz stypendia dla dzieci chrześcijańskich. W okresie międzywojennym zarządzał nią Wydział Rady powiatowej w Mielcu